Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

15. november 2018*

»Præjudiciel forelæggelse – forordning (EF) nr. 1008/2008 – artikel 2, nr. 18) – artikel 23, stk. 1 – transport – fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Den Europæiske Union – oplysninger – angivelse af den endelige pris, der skal betales – inkludering af flybilletprisen i den endelige pris, der skal betales – pligt til at angive flybilletpriserne i euro eller i lokal valuta – valg af den relevante lokale valuta – tilknytningskriterier«

I sag C-330/17,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland) ved afgørelse af 27. april 2017, indgået til Domstolen den 2. juni 2017, i sagen

Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV

mod

Germanwings GmbH,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling),

sammensat af præsidenten, K. Lenaerts, fungerende afdelingsformand for Femte Afdeling, og dommerne F. Biltgen (refererende dommer) og E. Levits,

generaladvokat: H. Saugmandsgaard Øe,

justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 19. april 2018,

efter at der er afgivet indlæg af:

– Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV ved Rechtsanwalt B. Stillner,

– Germanwings GmbH ved Rechtsanwälte P. Baukelmann og N. Tretter,

– Europa-Kommissionen ved W. Mölls og F. Wilman, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 28. juni 2018,

* Processprog: tysk.

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 2, nr. 18), og artikel 23, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1008/2008 af 24. september 2008 om fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Fællesskabet (EUT 2008, L 293, s. 3).

2 Denne anmodning er indgivet under en sag mellem Germanwings GmbH og Verbraucherzentrale Baden-Württemberg eV (forbrugerorganisationen for delstaten Baden-Württemberg, Tyskland) (herefter »Verbraucherzentrale«) vedrørende Germanwings angivelse af flybilletpriser i britiske pund for en flyrejse fra London (Storbritannien) til Stuttgart (Tyskland).

Retsforskrifter

3 16. betragtning til forordning nr. 1008/2008 har følgende ordlyd:

»Kunder bør have mulighed for reelt at sammenligne de forskellige luftfartsselskabers priser for trafikflyvninger. Den endelige pris, som kunden skal betale for trafikflyvninger i Fællesskabet bør derfor altid angives inklusive alle skatter, afgifter og gebyrer. EF-luftfartsselskaber opfordres også til at angive den endelige pris for deres trafikflyvninger fra tredjelande til Fællesskabet.«

4 Denne forordnings artikel 1 med overskriften »Genstand« fastsætter i stk. 1:

»Denne forordning indeholder regler for udstedelse af licenser til EF-luftfartsselskaber, for EF-luftfartsselskabers ret til at drive trafikflyvning inden for Fællesskabet og for prisfastsættelse for trafikflyvning inden for Fællesskabet.«

5 Forordningens artikel 2 med overskriften »Definitioner« bestemmer:

»I denne forordning forstås ved:

[…]

18) »flybilletpriser«: de priser i euro eller i lokal valuta, som passagerer skal betale luftfartsselskaber eller deres agenter eller andre billetudstedere for at transportere passagererne ad luftvejen, og de betingelser, hvorunder disse priser gælder, herunder vederlag og betingelser, der tilbydes bureauer og andre mellemled.«

6 Forordningens artikel 22 med overskriften »Fri prisfastsættelse« bestemmer i stk. 1:

»Med forbehold af artikel 16, stk. 1, fastsætter EF-luftfartsselskaberne og, på grundlag af gensidighed, luftfartsselskaber fra tredjelande frit flybilletpriserne og luftfragtraterne for trafikflyvninger inden for Fællesskabet.«

7 Artikel 23 i forordning nr. 1008/2008 med overskriften »Information og ikke-diskrimination« bestemmer i stk. 1:

»Flybilletpriser og luftfragtrater, der tilbydes eller offentliggøres, uanset i hvilken form, herunder via internettet, for trafikflyvninger fra en lufthavn beliggende på en medlemsstats område, hvor traktaten finder anvendelse, og som er til rådighed for offentligheden, skal omfatte de gældende betingelser. Den endelige pris, der skal betales, skal altid angives og skal inkludere den gældende billetpris eller

luftfragtrate samt alle gældende skatter og afgifter, tillæg og gebyrer, der er obligatoriske og forudseelige på tidspunktet for offentliggørelsen. Foruden angivelsen af den endelige pris skal mindst følgende angives:

a) flybilletprisen eller luftfragtraten

b) skatter

c) lufthavnsafgifter og

d) andre afgifter, tillæg eller gebyrer, f.eks. med relation til sikkerhed eller brændstof

såfremt elementerne i litra b), c) og d) er lagt til flybilletprisen eller luftfragtraten. Valgfrie pristillæg skal meddeles på en klar, gennemskuelig og utvetydig måde ved reservationsprocedurens start, og kunden skal acceptere dem ved et aktivt valg.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

8 Germanwings er et luftfartsselskab med hjemsted i Tyskland.

9 I begyndelsen af september 2014 bestilte en kunde, der befandt sig i Tyskland, en flyrejse fra London til Stuttgart på internetsiden www.germanwings.de, der drives af Germanwings.

10 På denne internetside var prisen for denne flybillet udelukkende angivet i britiske pund. Derudover modtog kunden efter booking af denne flybillet en faktura, hvori flybilletprisen og yderligere omkostninger var angivet i britiske pund.

11 Efter at være blevet adviseret af denne forbruger, anlagde Verbraucherzentrale, som anså denne praksis for at udgøre illoyal adfærd, og som mente, at priserne skulle angives i euro, sag mod Germanwings ved Landgericht Köln (den regionale ret i første instans i Køln, Tyskland) med påstand om forbud mod denne praksis og fik medhold i dette.

12 Germanwings iværksatte appel af denne retsinstans' afgørelse ved Oberlandesgericht Köln (den regionale appeldomstol i Køln, Tyskland), som gav medhold i appellen med den begrundelse, at forordning nr. 1008/2008 ikke forbød luftfartsselskaberne at angive flybilletpriser i en anden valuta end euroen.

13 Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland), for hvilken der er indgivet revisionsanke af dommen i appelsagen, er af den opfattelse, at tvistens afgørelse afhænger af fortolkningen af artikel 23, stk. 1, og artikel 2, nr. 18), i forordning nr. 1008/2008.

14 Den forelæggende ret nærer for det første tvivl om, hvorvidt denne forordnings artikel 23, stk. 1, skal fortolkes således, at flybilletpriser for flyvninger inden for Fællesskabet, hvis de ikke er angivet i euro, skal udtrykkes i en bestemt lokal valuta, eller om det står luftfartsselskaberne frit at vælge den relevante lokale valuta i denne henseende.

15 Den forelæggende ret har anført, at den antagelse, at det står luftfartsselskaberne frit at angive flybilletpriserne i en lokal valuta efter deres valg, a priori støttes dels af fraværet af en pligt til at angive flybilletpriserne i en bestemt valuta, hvilket udtrykkeligt følger af artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, dels af ordlyden af denne forordnings artikel 22, stk. 1, som foreskriver, at luftfartsselskaberne i princippet frit fastsætter deres priser for trafikflyvninger inden for Fællesskabet. Den forelæggende ret er imidlertid af den opfattelse, at formålet med forordning nr. 1008/2008, som i

henhold til 16. betragtning er at give kunderne mulighed for reelt at sammenligne de forskellige luftfartsselskabers priser for trafikflyvninger, ville blive undergravet, hvis man tillader luftfartsselskaberne en sådan skønsmargen.

16 Hvis Domstolen fastslår, at flybilletpriserne, hvis de ikke er angivet i euro, skal angives i en forud bestemt lokal valuta, ønsker den forelæggende ret for det andet nærmere bestemt oplyst, hvorledes begrebet »lokal valuta« som omhandlet i forordningens artikel 2, nr. 18), skal fortolkes, navnlig når det luftfartsselskab, der har sæde i en medlemsstat, udbyder en flyrejse på internettet til en kunde, og afgangsstedet for denne flyrejse befinder sig på en anden medlemsstats område, hvor møntfoden ikke er euroen.

17 Ifølge den forelæggende ret er der flere lokale valutaer, der kan være relevante i denne forbindelse, nemlig den valuta, der er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, på hvis område luftfartsselskabet er etableret, den valuta, der er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor kunden befinder sig, valutaen i den medlemsstat, som »top level-domænet på den internetside, hvorpå luftfartsselskabet offentliggjorde tilbuddet«, henviser til, eller den valuta, som er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor afgangsstedet for den omhandlede flyvning befinder sig.

18 Den forelæggende ret er af den opfattelse, at anvendelse af den valuta, som er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor afgangsstedet for den omhandlede flyvning befinder sig, stemmer bedst overens med det formål, der forfølges med forordning nr. 1008/2008. Den forelæggende ret har i øvrigt anført, at luftfartsselskaberne i praksis anvender denne valuta. Domstolen har dog endnu ikke truffet afgørelse herom.

19 Under disse omstændigheder har Bundesgerichtshof (forbundsdomstol, Tyskland) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal angivelsen af flybilletpriser i henhold til artikel 23, stk. 1, andet og tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 […] for flytrafik inden for Fællesskabet, såfremt den ikke udtrykkes i euro, ske i en bestemt valuta?

2) Hvis første spørgsmål besvares bekræftende:

I hvilken lokal valuta kan de i artikel 2, nr. 18), og artikel 23, stk. 1, andet og tredje punktum, i forordning nr. 1008/2008 […] nævnte priser angives, når et luftfartsselskab med hjemsted i en medlemsstat (i den foreliggende sag Tyskland) over for en forbruger på internettet reklamerer for og tilbyder en trafikflyvning med afgangssted i en anden medlemsstat (i den foreliggende sag Det Forenede Kongerige)?

Er det i denne forbindelse afgørende, at der til tilbuddet anvendes en internetadresse med et landespecifikt top level-domæne (i den foreliggende sag www.germanwings.de), som refererer til den medlemsstat, hvor luftfartsselskabet har hjemsted, og forbrugeren opholder sig i denne medlemsstat?

Har det betydning, om alle eller den overvejende del af luftfartsselskaberne angiver de omhandlede priser i den valuta, som gælder på afgangsstedet?«

Om de præjudicielle spørgsmål

20 Med sine spørgsmål, der skal behandles samlet, ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, sammenholdt med denne forordnings artikel 2, nr. 18), skal fortolkes således, at de luftfartsselskaber, der ved angivelsen af flybilletpriser for trafikflyvninger inden for Fællesskabet ikke udtrykker disse priser i euro, kan angive dem i enhver

lokal valuta efter deres valg. I benægtende fald ønsker den forelæggende ret oplyst, om flybilletpriserne i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor et luftfartsselskab, der er etableret i en medlemsstat, som har euroen som valuta, på internettet udbyder en trafikflyvning med afgangssted i en anden medlemsstat, hvor møntfoden ikke er euroen, kan angives i den valuta, som er lovligt betalingsmiddel i denne sidstnævnte medlemsstat, i stedet for euro.

21 Med henblik på besvarelsen af disse spørgsmål bemærkes det dels, at artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008 bestemmer, at luftfartsselskaberne, når de udbyder trafikflyvninger fra en lufthavn beliggende på en medlemsstats område, er forpligtet til altid at angive den endelige pris, der skal betales, hvilket bl.a. inkluderer flybilletprisen. Dels præciseres det i denne forordnings artikel 2, nr. 18), som definerer begrebet »flybilletpriser« som de priser, som passagerer skal betale luftfartsselskaber eller deres agenter eller andre billetudstedere for at transportere passagererne ad luftvejen, og de betingelser, hvorunder disse priser gælder, herunder vederlag og betingelser, der tilbydes bureauer og andre mellemled, at disse priser skal udtrykkes »i euro eller i lokal valuta«.

22 Disse bestemmelsers ordlyd indeholder imidlertid ingen præcisering af, hvilken lokal valuta luftfartsselskaberne skal angive flybilletpriserne i, når disse selskaber ikke angiver dem i euro.

23 Det bemærkes i denne sammenhæng, at ifølge Domstolens faste praksis skal der ved fortolkningen af en EU-retlig bestemmelse ikke blot tages hensyn til dennes ordlyd, men også til de mål, der forfølges med den lovgivning, som den er en del af, og til denne lovgivnings tilblivelse (jf. i denne retning dom af 11.7.2018, E LATS, C-154/17, EU:C:2018:560, præmis 18 og den deri nævnte retspraksis).

24 For så vidt angår de formål, der forfølges med artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, sammenholdt med forordningens artikel 2, nr. 18), fremgår det klart af såvel denne førstnævnte bestemmelses overskrift som indhold, at bestemmelsen navnlig har til formål at sikre information om og gennemsigtighed i priser for trafikflyvninger fra en lufthavn beliggende på en medlemsstats område, og bidrage til at sikre beskyttelsen af den kunde, som benytter disse ydelser (dom af 6.7.2017, Air Berlin, C-290/16, EU:C:2017:523, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

25 Som generaladvokaten har anført i punkt 47 i sit forslag til afgørelse, sikrer denne prisgennemsigtighed en sundere konkurrence mellem luftfartsselskaberne, idet det navnlig undgås, at visse luftfartsselskaber tilbyder en foreløbig pris ved transaktionens begyndelse og tilføjer forskellige pristillæg lige inden dens afslutning.

26 Derudover anføres det i 16. betragtning til forordning nr. 1008/2008, at kunderne bør have mulighed for reelt at sammenligne de forskellige luftfartsselskabers priser for trafikflyvninger, og at den endelige pris, som kunden skal betale for trafikflyvninger med udgangspunkt i en lufthavn, der er beliggende på Den Europæiske Unions område, derfor altid skal angives inklusive alle skatter, afgifter og gebyrer.

27 Det følger heraf, at artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, sammenholdt med artikel 2, nr. 18), heri, og set i lyset af 16. betragtning til forordningen, har til formål at sikre en prisgennemskuelighed, der består i, at alle elementer, der indgår i den endelige pris, der skal betales, heriblandt flybilletprisen, skal angives, således at der ikke blot sikres en sundere konkurrence mellem luftfartsselskaberne, men ligeledes en mulighed for, at kunden på et hvilket som helst tidspunkt reelt og i deres helhed kan sammenligne de priser, der udbydes af de forskellige luftfartsselskaber for den samme tjenesteydelse. Forordning nr. 1008/2008 søger således at sikre, at kunden er i stand til at vurdere den højere eller lavere endelige pris, der tilbydes af de forskellige luftfartsselskaber for den samme tjenesteydelse.

28 Det skal fastslås, at dette formål om reel prissammenlignelighed ville blive undergravet, hvis artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, sammenholdt med artikel 2, nr. 18), heri, skulle fortolkes således, at det valg, luftfartsselskaberne har ved fastsættelsen af den valuta, som de angiver deres flybilletpriser for trafikflyvninger inden for Fællesskabet i, ikke var underlagt nogen begrænsninger.

29 En sådan fortolkning ville nemlig have til følge, at de forskellige luftfartsselskaber efter omstændighederne kunne angive deres flybilletpriser for den samme tjenesteydelse i forskellige valutaer, uden at disse havde nogen forbindelse med den udbudte tjenesteydelse eller med kunden. En sådan situation ville ikke alene kunne forlede kunden til at misforstå den faktisk anvendte pris, men ville derudover gøre det vanskeligere for kunden reelt at sammenligne de priser, der tilbydes af de forskellige luftfartsselskaber.

30 For så vidt angår de omhandlede bestemmelsers tilblivelseshistorie bemærkes det, at artikel 2, nr. 18), i forordning nr. 1008/2008 erstattede artikel 2, litra a), i Rådets forordning (EØF) nr. 2409/92 af 23. juli 1992 om billetpriser og rater inden for luftfart (EFT 1992, L 240, s. 15), hvori der henvises til »priser i ecu eller i lokal valuta«.

31 Det bemærkes i denne forbindelse, at ecuen ikke udgjorde en lokal valuta, men en fælles standard, hvis anvendelse udelukkende tjente til i almindelighed at sikre en bedre sammenlignelighed af priser, således at luftfartsselskabernes angivelse af flybilletpriserne i ecu lettede de pågældende kunders sammenligning af priserne.

32 Selv om EU-lovgiver erstattede ordet »ecu« med ordet »euro«, således at artikel 2, nr. 18), i forordning nr. 1008/2008 for fremtiden giver luftfartsselskaberne valget mellem at angive flybilletpriserne for trafikflyvninger inden for Fællesskabet i »euro eller lokal valuta«, er den logik, der ligger til grund for bestemmelsen, uforandret.

33 Som generaladvokaten i det væsentlige har fremhævet i punkt 32 i sit forslag til afgørelse, fremgår det udtrykkeligt dels af anden og sjette betragtning til Rådets forordning (EF) nr. 1103/97 af 17. juni 1997 om visse bestemmelser vedrørende indførelsen af euroen (EFT 1997, L 162, s. 1) og denne forordnings artikel 2, dels af anden betragtning til Rådets forordning (EF) nr. 974/98 af 3. maj 1998 om indførelse af euroen (EFT 1998, L 139, s. 1) og denne forordnings artikel 2, at fra den 1. januar 1999 at regne ophørte ecuen med at henvise til den europæiske valutaenhed og blev erstattet med euroen.

34 Euroen skal derfor anses for en referencevaluta, hvis anvendelse af luftfartsselskaberne ved angivelsen af flybilletpriserne på samme måde som ecuen sikrer en bedre sammenlignelighed mellem priserne, og det så meget desto mere som euroen er den gyldige valuta for 19 ud af 28 medlemsstater og derfor kendes af et stort antal personer.

35 Det ville på denne baggrund være uacceptabelt, hvis luftfartsselskaberne – ved at vælge at udtrykke flybilletpriserne for trafikflyvninger inden for Fællesskabet i en anden valuta end euroen – kunne gøre det vanskeligere eller endda umuligt for de omhandlede kunder at sammenligne priserne, således at det formål om reel prissammenligning, som forfølges med artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, grundlæggede ville blive bragt i fare, og således at denne bestemmelse ville blive frataget en stor del af sin effektive virkning.

36 Det skal i denne henseende, således som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 64 i sit forslag til afgørelse, tilføjes, at den reelle mulighed for sammenligning af priser lettes, hvis luftfartsselskaberne angiver flybilletpriserne i en lokal valuta, som er objektivt forbundet med de udbudte tjenesteydelser.

37 Det fremgår af Domstolens praksis, at såvel afgangsstedet som ankomststedet for den pågældende flyvning skal anses for de steder, hvor tjenesteydelser, der leveres i form af transportflyvninger, hovedsageligt leveres (jf. i denne retning dom af 7.3.2018, flightright m.fl., C-274/16, C-447/16 og C-448/16, EU:C:2018:160, præmis 68), fordi der er tale om de steder, hvor udførelsen af disse tjenesteydelser henholdsvis starter og slutter.

38 Den lokale valuta, som er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor afgangsstedet eller ankomststedet for den pågældende flyvning befinder sig, skal derfor anses for at have en tæt forbindelse med den udbudte tjenesteydelse.

39 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1008/2008, sammenholdt med denne forordnings artikel 2, nr. 18), skal fortolkes således, at ved angivelsen af flybilletpriser for flytrafik inden for Fællesskabet er de luftfartsselskaber, der ikke angiver disse priser i euro, forpligtet til at vælge en lokal valuta, som er objektivt knyttet til den udbudte tjenesteydelse. Dette er bl.a. tilfældet for den valuta, der er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor afgangsstedet eller ankomststedet for den pågældende flyvning befinder sig.

40 I en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor et luftfartsselskab, der er etableret i en medlemsstat, hvor euroen er lovligt betalingsmiddel, på internettet udbyder en trafikflyvning med afgangssted i en anden medlemsstat, hvor en anden valuta end euroen er lovligt betalingsmiddel, kan flybilletpriserne, hvis de ikke udtrykkes i euro, således angives i den valuta, som er lovligt betalingsmiddel i denne sidstnævnte medlemsstat.

Sagsomkostninger

41 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Femte Afdeling) for ret:

Artikel 23, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1008/2008 af 24. september 2008 om fælles regler for driften af lufttrafiktjenester i Fællesskabet, sammenholdt med denne forordnings artikel 2, nr. 18), skal fortolkes således, at ved angivelsen af flybilletpriser for flytrafik inden for Fællesskabet er de luftfartsselskaber, der ikke angiver disse priser i euro, forpligtet til at vælge en lokal valuta, som er objektivt knyttet til den udbudte tjenesteydelse. Dette er bl.a. tilfældet for den valuta, der er lovligt betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor afgangsstedet eller ankomststedet for den pågældende flyvning befinder sig.

I en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor et luftfartsselskab, der er etableret i en medlemsstat, hvor euroen er lovligt betalingsmiddel, på internettet udbyder en trafikflyvning med afgangssted i en anden medlemsstat, hvor en anden valuta end euroen er lovligt betalingsmiddel, kan flybilletpriserne, hvis de ikke udtrykkes i euro, således angives i den valuta, som er lovligt betalingsmiddel i denne sidstnævnte medlemsstat.

Underskrifter